

УДК 346.1

ГОНЧАРЕНКО Олена,

к. ю. н., доцент, доцент кафедри міжнародного приватного,
комерційного та цивільного права КНТЕУ

САМОРЕГУЛЮВАННЯ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ПРАКТИЦІ МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

Проаналізовано правові позиції міжнародних організацій відносно саморегулювання господарської діяльності. Класифіковано саморегулювання господарської діяльності залежно від рівня універсалізації та форми закріплення саморегулювання господарської діяльності.

Ключові слова: саморегулювання господарської діяльності, практика саморегулювання, класифікація саморегулювання господарської діяльності, нормативне та організаційне саморегулювання господарської діяльності, міжнародні організації, глобальний та регіональний рівні.

Гончаренко Е. Саморегулирование хозяйственной деятельности в практике международных организаций. Проанализированы правовые позиции международных организаций относительно саморегулирования хозяйственной деятельности. Классифицированы саморегулирование хозяйственной деятельности в зависимости от уровня универсализации и формы закрепления саморегулирования хозяйственной деятельности.

Ключевые слова: саморегулирование хозяйственной деятельности, классификация саморегулирования хозяйственной деятельности, нормативное и организационное саморегулирование хозяйственной деятельности, практика саморегулирования, международные организации, глобальный и региональный уровни.

Постановка проблеми. В Україні триває пошук своєї моделі саморегулювання господарської діяльності, у тому числі еталону упорядкування діяльності саморегулювальних організацій. Нині відсутнє належне законодавче забезпечення саморегулювання, певні ж приклади нормативно-правового регулювання існують у конкретних галузях господарської діяльності, однак, і вони далекі від досконалості. Усвідомлення потреби саморегулювання суб'єктами господарювання, високий рівень правосвідомості та правової культури у царині господарської діяльності, засновані на добросовісності та діловій репутації, прискорять розвиток інституту саморегулювання в Україні

© Гончаренко О., 2016

та сприятимуть розробці моделі, яка буде найбільш іманентна українській правовій системі. У той же час формувати власну модель слід з урахуванням певних доробок та стандартів міжнародних організацій та установ.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми саморегулювання господарської діяльності вивчалися такими українськими ученими: О. Бакалінською, О. Беянович, В. Борденюком, В. Добровольською, В. Полюховичем, О. Онуфрієнком, Н. Філатовою та ін. [1–7]. Досліджувалися різні аспекти засобів саморегулювання, їх особливості та проблеми правового регулювання, практика та моделі застосування у різних державах. Однак правова позиція щодо саморегулювання господарської діяльності міжнародних та регіональних організацій, установ недостатньо з'ясована.

Метою статті є з'ясування правової позиції міжнародних організацій Організації Об'єднаних Націй, Ради Європи з приводу саморегулювання господарської діяльності.

Матеріали та методи. Застосовано як загальнонаукові, так і спеціальні методи дослідження правових явищ, зокрема діалектичний, формально-логічний, порівняльно-правовий та узагальнення. Інформаційна база дослідження – рекомендації Організації Об'єднаних Націй, Декларація і Рекомендація Ради Європи, Директиви Європейського Союзу, праці українських науковців.

Результати дослідження. У науковій літературі зазначається, що в Україні обсяг та прихильність законодавця до саморегуляції суттєво поступається державному регулюванню, але викривлення співвідношення не на користь природних процесів самоконтролю та недержавного нагляду не додає якості продукції та впевненості виробнику [8, с. 58]. Подолання негативних моментів механізму регулювання розвитку малого і середнього бізнесу значною мірою залежить від удосконалення важелів державного регулювання, усунення регуляторних бар'єрів і розвитку механізму саморегулювання бізнесу [9, с. 16]. Зазначене є актуальним питанням, адже саморегулювання господарської діяльності у позитивному аспекті приводить до активізації ділового середовища бізнесу, розвитку відповідних галузей господарства, що сприяє позитивній динаміці економіки та функціонування держави.

Саморегулювання у господарській діяльності фахівцями визначається як добровільне здійснення заходів суб'єктами з метою організації та впорядкування суспільних відносин у певній сфері, визначення правил, стандартів та принципів для забезпечення інтересів суспільства та відповідної спільноти [10, с. 29].

Правове забезпечення саморегулювання господарської діяльності в Україні має базуватися на вивченні кращих моделей зарубіжних держав, оскільки двадцятип'ятирічний досвід становлення незалежності не може

виробити ефективної системи саморегулювання в Україні та наповнити її дієвим механізмом взаємодії з органами державної влади.

Саморегулювання господарської діяльності (економічної, торгової, комерційної) є пріоритетом і на глобальному рівні. Створення відомих міжнародних торговельних палат є важливим елементом інституційної системи саморегулювання господарської діяльності.

Саморегулювання господарської діяльності може відбуватися на глобальному, регіональному, національному та індивідуальному рівнях, висвітлення питання діяльності міжнародних організацій та установ у напрямку з'ясування ролі саморегулювання є актуальним, зокрема для напрацювання власної моделі саморегулювання господарської діяльності в Україні.

Залежно від універсалізації саморегулювання господарської діяльності може відбуватися на міжнародному (універсальному), глобальному рівні, відповідно презентуватися як нормативним, так і організаційним (інституційним) саморегулюванням, коли у певній галузі або сфері суб'єктами відносин створюються міжнародні неурядові організації учасників бізнесу: Міжнародна торгова палата (*ICC*), Асоціація торгівлі зерном і кормами (*GAFTA*), Федерація торгівлі олійними культурами й жирами (*FOSFA*), Міжнародна асоціація інженерів-консультантів (*FIDIC*) та ін. Відповідні міжнародні інституції саморегулювання можуть розробляти рекомендаційні норми у певній галузі або ж кодифікувати усталений звичай міжнародної торгівлі, створювати альтернативні до державних методи врегулювання спорів, сутністю розгляду яких відповідно до цих методів є добровільний характер звернення сторін. Спільними рисами альтернативних методів вирішення спорів є наявність обов'язкової згоди сторін спору про вирішення його саме таким способом, конфіденційність, гнучкість процедури провадження [11, с. 10].

На регіональному рівні відповідно враховуються окремі частини земної кулі: Європи, Азії, Африки тощо. Для полегшення ведення бізнесу у певній галузі та регіоні суб'єкти господарської діяльності об'єднують свої зусилля. Репрезентативно – держави Європейського Союзу, які будують загальну політику, у тому числі з приводу саморегулювання.

На національному (державному) рівні створюються саморегулювнi організації у межах території окремо взятої держави.

Індивідуальний рівень саморегулювання – це коли його механізм здійснюється на рівні окремого суб'єкта (-ів) господарської діяльності.

Залежно від форми закріплення саморегулювання господарської діяльності може бути презентоване як:

- нормативне, що виявляється у створенні, розробці, закріпленні саморегулювннх норм (етичні кодекси, правила поведінки, корпоративні норми);

- організаційне (інституційне), тобто створюються відповідні саморегулювні організації, які представляють учасників господарської діяльності.

Нормативне та організаційне саморегулювання господарської діяльності може відбуватися на усіх чотирьох рівнях саморегулювання.

При визначенні концепції саморегулювання господарської діяльності доцільно вказати на ступінь реалізації останньої. Аналізуючи активність з приводу формування саморегулювних інституцій у різних галузях господарської діяльності, слід зазначити, що вона диференціюється від низького ступеня реалізації саморегулювання (відсутність саморегулювних організацій, саморегулювання відбуваються на рівні укладення господарських договорів), середнього (кілька саморегулювних організацій у конкретній галузі) до високого (наявність однієї або кількох потужних саморегулювних організацій з делегованими повноваженнями у конкретній галузі). Ступінь реалізації саморегулювання значно залежить від усвідомлення суб'єктами господарювання потреби у саморегулюванні шляхом колективного захисту та представництва своїх інтересів, пошуку шляхів впливу на органи публічної влади, упорядкування прогалін у нормативному забезпеченні відносин. У той же час спостерігається процес залежності ступеня саморегулювання від стану розвитку відповідної галузі господарської діяльності: чим інтенсивніше вона розвивається – тим вищий ступінь саморегулювання.

Ефективне саморегулювання передбачає наявність: професійного кодексу (стандартів ведення бізнесу), розроблених учасниками ринку самостійно; механізмів забезпечення дотримання (*enforcement*) таких кодексів і моніторинг учасників, санкції за порушення правил; ефективної системи вирішення суперечок [12].

Важливість та потребу саморегулювання господарської діяльності визнано на глобальному рівні відповідно Організацією Об'єднаних Націй. У Рекомендації № 32 «Проект рекомендацій про інструменти саморегулювання в галузі електронної торгівлі (кодекси поведінки)», створеній Європейською Економічною комісією з розвитку торгівлі, промисловості та підприємництва, зокрема Центром зі спрощення процедур торгівлі та електронних ділових операцій (*CEFACT ONU*), представлений на сьомій сесії 26–29 березня 2001 р., визначено, що саморегулювання передбачає, що підприємства, які займаються електронним бізнесом, добровільно зобов'язуються дотримуватися деяких правил поведінки при здійсненні електронних операцій з іншими суб'єктами. Саморегулювання може проводитися в різних формах, наприклад, прийняття кодексу поведінки або участі в національній, або міжнародній схемі «знаку довіри». З метою сприяння розвитку міжнародного електронного бізнесу необхідно домогтися того, щоб такі інструменти саморегулювання, як кодекси поведінки та схеми «знаку довіри» відповідали ряду основоположних вимог і характеризувалися базовою одноманітністю [13]. У Рекомендації відзначається,

.....

що міжнародні електронні ділові операції також виграли б від міжнародного визнання інструментів саморегулювання. Цим документом запропоновано Типовий кодекс поведінки в галузі електронної торгівлі, розроблений організацією «Платформа електронної торгівлі – Нідерланди» у 1999 р. як зразок для інших міжнародних організацій та суб'єктів саморегулювання.

Крім того, саморегулювання визнається потужним інструментом забезпечення довіри до електронних ділових операцій. Державам-членам Організації Об'єднаних Націй пропонується заохочувати і полегшувати розробку національних і міжнародних схем, спрямованих на забезпечення визнання інструментів саморегулювання [13].

Рада Європи виявляє цікавість до питань саморегулювання. У Декларації про свободу комунікацій в Інтернеті від 28 травня 2003 р., затвердженій на 840-му засіданні заступників міністрів у Страсбурзі, одним з семи основних принципів, які сприяють реалізації права на свободу слова в Інтернеті, визнано саморегулювання або спільне регулювання (держави-члени повинні заохочувати саморегулювання або спільне регулювання стосовно змісту (контенту), який поширюється в Інтернеті [14].

Важливі настанови з приводу саморегулювання включено до Міжвідомчої угоди 2003/С 321/01 Європейського парламенту, Ради Європейського Союзу про вдосконалення законотворчої діяльності 2003 р., якою визнана потреба використання, у відповідних випадках або коли договір конкретно не вимагає застосування правового документа, механізму альтернативного регулювання. Європейська економічна комісія ООН (UNECE) гарантує, що будь-яке використання спільного регулювання або саморегулювання завжди відбуватиметься відповідно до законодавства ЄС і що воно відповідає критеріям прозорості та представництва зацікавлених сторін. Ці механізми не будуть використовуватися у випадках загрози основоположним або політичним правам або в ситуаціях, коли правила повинні застосовуватися однаково в усіх державах-членах. Вони повинні забезпечити швидке і гнучке регулювання, яке не впливає на принципи конкуренції або єдності внутрішнього ринку. Як один з обов'язків – уважне вивчення практики саморегулювання з метою відповідності її положенням Договору про ЄС [15].

Саморегулювання визначається як можливість для економічних операторів, соціальних партнерів, неурядових організацій або асоціацій приймати між собою і для себе загальні принципи на європейському рівні (зокрема, кодекси практики або секторальні (галузеві) угоди) [15].

У рамках Ради Європи також прийнято Рекомендацію № R (2001)8 Комітету міністрів Ради Європи щодо питань саморегулювання віртуального змісту (саморегулювання і охорона користувачів від протиправного або такого, що заподіює шкоду змісту нових інформаційних і комунікаційних послуг) від 5 вересня 2001 р. У ній

визнається, що саморегулівні організації відповідно до національних умов і традицій могли б брати участь у моніторингу узгодженості певних стандартів, можливо, в рамках спільного регулювання, таким чином, як це визначається у конкретній країні. У рекомендації наголошується на потребі заохочення і посилення саморегулювання і охорони користувача від незаконного і шкідливого змісту. Рада Європи запропонувала на основі рекомендації принципи і механізми саморегулювання та охорони користувачів від незаконного і шкідливого змісту нових комунікативних та інформаційних послуг, а також створення організацій, які представляють, наприклад, провайдерів послуг Інтернету, змісту і користувачів [16]. До засобів урегулювання спорів Рекомендація насамперед віднесла посередництво та арбітраж: держави повинні сприяти створенню на національному рівні добровільних, справедливих, незалежних, доступних і ефективних органів або процедур для несудового посередництва, так само, як і механізмів арбітражу для вирішення спорів з питань про зміст; взаємному визнанню та виконанню несудових рішень, досягнутих у результаті використання цих процедур, з належною увагою до національного *ordre public* і основних процедурних гарантій. Встановлюється обов'язок держави щодо сприяння обізнаності та інформованості громадськості про механізми саморегулювання, ознаки змісту, інструменти фільтрування, обмеження доступу, системи скарг на утримання і несудового посередництва й арбітражу [16].

Європейським Альянсом зі стандартів у рекламі (*EASA*) визначено, що саморегулювання найбільш ефективно функціонує в широких законодавчих рамках, коли детальні правила про зміст реклами створюються самою індустрією. В опублікованому звіті Європейської комісії вказується, що система саморегулювання повинна бути ефективною. Звіт визначає дві основні попередні умови для такої системи саморегулювання, що заслуговує на довіру: *по-перше* – відкритий діалог із зацікавленими некомерційними організаціями та їх участь у процесі саморегулювання, *по-друге* – адекватний моніторинг і відповідальність за виконання та результати саморегулювання. У Практичних рекомендаціях зі створення і розвитку системи саморегулювання реклами визначаються такі засоби саморегулювання: кодекси практики або основні принципи, які регулюють зміст реклами; організації саморегулювання реклами [17].

Корисність саморегулювання враховується і при боротьбі з різними видами злочинів. Відповідно до Директиви 2015/849 Європейського Парламенту та Ради Європи від 20 травня 2015 р. про запобігання використанню фінансової системи для відмивання грошей та фінансування тероризму, що вносить зміни до Регламенту (ЄС) № 648/2012 Європейського Парламенту та Ради і припиняє дію Директиви 2005/60/ЄС Європейського Парламенту та Ради і Директиви Комісії 2006/70/ЄС, встановлено, що для певних зобов'язаних суб'єктів

держави-члени повинні мати можливість визначати відповідний орган саморегулювання як першу інстанцію, що має інформуватися замість підрозділів фінансової розвідки ЄС. Крім того, наголошено, що згідно з прецедентним правом Європейського суду з прав людини система звітування першій інстанції, якою є орган саморегулювання, являє собою важливий запобіжний чинник для дотримання та захисту основоположних прав у тому, що стосується зобов'язань щодо повідомлення, застосованих до юристів. Держави-члени повинні забезпечувати засоби і спосіб досягнення захисту професійної таємниці, конфіденційності та приватної інформації [18]. Отже, саморегулювання може сприяти розслідуванню злочинів, у тому числі пов'язаних з фінансовою сферою, адже базується на довірі та добросовісності відносин між суб'єктами, тому має унеможливити та запобігати проявам злочинної поведінки усередині саморегулювальної організації.

Під «органом саморегулювання» розуміють орган, який представляє інтереси осіб певної професії та здійснює регулятивний вплив на їхню діяльність, виконуючи функції, пов'язані з наглядом або моніторингом, забезпечуючи дотримання правил, що їх стосуються [18].

Особливістю становлення інституту саморегулювання господарської діяльності є те, що на його розвиток впливають насамперед глобалізаційні процеси, зокрема потреби розвитку міжнародної торгівлі, міжнародної безпеки. З огляду на важливість міжнародної складової саморегулювання не встановлюється у складних безпекових сферах, зокрема атомній промисловості, де воно очевидно не може бути застосоване, оскільки не спроможне забезпечити належний рівень охорони галузі та фізичних осіб у межах державних кордонів, а потребує комплексного вирішення на глобальному рівні [19].

Висновки. Правова позиція міжнародних організацій з приводу саморегулювання господарської діяльності на глобальному та регіональному рівнях втілюється насамперед ООН та Радою Європи, які цілком закономірно враховують важливість та корисність саморегулювання господарської діяльності. Йде пошук у світовому масштабі ефективної моделі (схеми) саморегулювання, яка б стала зразком для усіх держав. Для цього вивчаються практики саморегулювання, які базуються на довірі між суб'єктами та відкритому діалозі із зацікавленими організаціями, установами, адекватному моніторингу і відповідальності суб'єктів саморегулювання.

Українським науковцям важливо, використовуючи світовий досвід саморегулювання господарської діяльності, розробити та запропонувати вітчизняним суб'єктам господарювання прийнятні для них моделі та практики, які містили б ментальні та соціально-економічні характерні особливості української правової системи. Для цього варто звернутися до ґрунтового вивчення інструментів саморегулювання окремих сегментів ринку, наприклад, комунікаційних послуг, де система засобів є найбільш розвиненою та регламентованою.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бакалінська О. О. Правове забезпечення добросовісної конкуренції в Україні: проблеми теорії і практики : дис. ... д-ра юрид. наук : спец 12.00.04 господарське право; господарсько-процесуальне право. Київ, 2015. 520 с.
2. Беяневич О. А. Господарське договірне право України (теоретичні аспекти) : монографія. Київ : Юрінком Інтер, 2006. 592 с.
3. Борденюк В. І. Теоретичні аспекти співвідношення категорій саморегулювання, самоврядування та управління. Юридична Україна. 2004. № 8. С. 18–27.
4. Добровольська В. В. Державне регулювання та саморегулювання у сфері підприємництва. Актуальні проблеми держави і права. 2005. № 25. С. 302–305.
5. Полухович В. І. Державне регулювання фондового ринку України: господарсько-правовий механізм : монографія. Київ : НДІ приватного права і підприємництва НАПрН України, 2012. С. 123–143.
6. Онуфрієнко О. Регулятивні функції саморегулювних організацій на ринку цінних паперів. Підприємництво, господарство і право. 2003. № 2. С. 58–59.
7. Філатова Н. Ю. Правове регулювання саморегулювних організацій у зарубіжних державах: особливості і тенденції. Унт-ські наук. записки. 2012. № 4(44). С. 205–213.
8. Солодченко С. Самоконтроль за якістю продукції та недержавний нагляд за повноваженнями виробника. Підприємництво, господарство і право. 2016. № 2. С. 56–60.
9. Беззубова М. О. Регулювання розвитку малого і середнього бізнесу : автореф дис. ... канд. екон. наук : спец. 08.00.03 – економіка та управління національним господарством. Київ, 2009. 24 с.
10. Гончаренко О. Конституційні засади саморегулювання господарської діяльності. Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. 2016. № 1(84). С. 28–36.
11. Гончаренко О. М. Міжнародний комерційний арбітраж. Ніжин : Вид-во НДУ ім. М. Гоголя, 2014. 203 с.
12. Бордюг Б., Малюгіна К., Татаревський О. Аналіз регуляторного впливу. 2007. 90 с. URL : <http://policy-analysis.org/wp-content/uploads/2014/10>.
13. Проект Рекомендации об инструментах саморегулирования в области электронной торговли (кодексах поведения). Седьмая сессия, 26–29 марта 2001 г. URL : http://www.unece.org/fileadmin/DAM/cefact/recommendations/rec32/rec32_01cf14r.pdf.
14. Декларації про свободу комунікацій в Інтернет від 28 травня 2003 р. : затв. Комітетом міністрів Ради Європи на 840-му засіданні заступників міністрів (Страсбург). URL : <http://medialaw.org.ua/library/deklaratsiya-pro-svobodu-komunikatsij-v-internet>.
15. Interinstitutional agreement on better law-making (2003/C 321/01). URL : www.legislationline.org/.../EU%20Interinstitutional%20Agre.
16. О вопросах саморегулирования виртуального содержания (саморегулирование и охрана пользователей от противоправного или причиняющего вред содержанию новых информационных и коммуникационных услуг) : Рекомендация № R(2001)8 Комитета министров Совета Европы государствам-членам : принята 5 сентября 2001 г. на 762-м заседании Представителей министров. URL : <http://www.consultant.ru/cons/cgi/online.cgi?req=doc;base=INT;n=32414>.
17. Руководство EASA по созданию организации саморегулирования. Практические рекомендации по созданию и развитию системы саморегулирования рекламы. Европ. изд. 2008 г. URL : [http://easa-alliance.org/sites/default/files/Guide%20to%20Setting%20Up%20an%20SRO%20\(2008\)%20-%20Russian%20version.pdf](http://easa-alliance.org/sites/default/files/Guide%20to%20Setting%20Up%20an%20SRO%20(2008)%20-%20Russian%20version.pdf).
18. Про запобігання використанню фінансової системи для відмивання грошей та фінансування тероризму, що вносить зміни до Регламенту (ЄС) № 648/2012

.....

Європейського Парламенту та Ради і припиняє дію Директиви 2005/60/ЄС Європейського Парламенту та Ради і Директиви Комісії 2006/70/ЄС: Директива 2015/849 Європейського парламенту та Ради від 20 травня 2015 р. URL : [www.sdfm.gov.ua/.../DIRECTIVE%20\(EU\)%202015_UA.ht](http://www.sdfm.gov.ua/.../DIRECTIVE%20(EU)%202015_UA.ht).

19. COUNCIL DIRECTIVE 2011/70/EURATOM of 19 July 2011 establishing a Community framework for the responsible and safe management of spent fuel and radioactive waste. URL : eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2011:199:0048:0056:EN:PDF.

Стаття надійшла до редакції 05.10.2016.

Goncharenko O. Self-regulation of economic activity in the practice of international organizations.

Background. Ukraine continues the search for its model of self-regulation of economic activities, including standard of collating of self-regulatory organizations. At the same time there is possibility to form their own model, taking into account certain developments and standards of international organizations and institutions.

Analysis of recent researches and publications. We studied various aspects of the means of self-regulation, their features and problems of legal regulation, practice and application models in different countries.

The purpose of this article is to clarify the legal position of international organizations regarding the self-regulation of economic activity.

Materials and methods. The general scientific and special methods of research of legal phenomena, including dialectical, formal logical, comparative legal and generalization were applied. Information base of the study was the Recommendation of the United Nations, Declaration of the Council of Europe, Recommendation of the Council of Europe, European Union Directives and the scientific works of Ukrainian scientists.

The results of the study. Self-regulation is recognized as a powerful tool to ensure confidence in e-business. States members of the United Nations are encouraged to promote and facilitate the development of national and international schemes aimed at ensuring the recognition of self-regulatory instruments. The usefulness of self-regulation also applies to combat various types of crimes. Important instructions regarding the self-regulation are included in the Interagency agreement 2003/C 321/01 of the European Parliament, the Council of the European Union on the improvement of lawmaking in 2003.

Conclusion. At the global and regional levels in the activities of international organizations and institutions it is quite naturally take into account the importance and usefulness of self-regulation of economic activity, to study the practice of self-regulation, which are based on trust between stakeholders and open dialogue with interested organizations, institutions; adequate monitoring and responsibility of subjects of self-regulation. On a global scale the search for effective models (scheme) of self-regulation continues, which would become the model for all countries in the world.

Keywords: self-regulation of economic activity, the practice of self-regulation, classification of self-regulation of economic activity, regulatory and organizational self-regulation of economic activity, international organizations, global and regional level.

REFERENCES

1. Bakalins'ka O. O. Pravove zabezpechennja dobrosovisnoi' konkurencii' v Ukraini: problemy teorii' i praktyky : dys. ... d-ra juryd. nauk : spec 12.00.04 gospodars'ke pravo; gospodars'ko-procesual'ne pravo. Kyi'v, 2015. 520 s.
2. Beljanevych O. A. Gospodars'ke dogovirne pravo Ukrainy (teoretychni aspekty) : monografija. Kyi'v : Jurinkom Inter, 2006. 592 s.

3. Bordenjuk V. I. Teoretychni aspekty spivvidnoshennja kategorij samoreguljuvannja, samovrjaduvannja ta upravlinnja. Jurydychna Ukrai'na. 2004. № 8. S. 18–27.
4. Dobrovol'ska V. V. Derzhavne reguljuvannja ta samoreguljuvannja u sferi pidpryjemnyctva. Aktual'ni problemy derzhavy i prava. 2005. № 25. S. 302–305.
5. Poljuhovyh V. I. Derzhavne reguljuvannja fondovogo rynku Ukrai'ny: gospodars'ko-pravovyj mehanizm : monografija. Kyi'v : NDI pryvatnogo prava i pidpryjemnyctva NAPrN Ukrai'ny, 2012. S. 123–143.
6. Onufrijenko O. Reguljatyvni funkcii' samoregulivnyh organizacij na rynku cinnyh paperiv. Pidpryjemnyctvo, gospodarstvo i pravo. 2003. № 2. S. 58–59.
7. Filatova N. Ju. Pravove reguljuvannja samoregulivnyh organizacij u zarubiznyh derzhavah: osoblyvosti i tendencii'. Unt-s'ki nauk. zapysky. 2012. № 4(44). S. 205–213.
8. Solodchenko S. Samokontrol' za jakistju produkcii' ta nederzhavnyj nagljad za povnovazhennjamy vyrobnyka. Pidpryjemnyctvo, gospodarstvo i pravo. 2016. № 2. S. 56–60.
9. Bezzubova M. O. Reguljuvannja rozvytku malogo i seredn'ogo biznesu : avtoref dys. ... kand. ekon. nauk : spec. 08.00.03 – ekonomika ta upravlinnja nacional'nym gospodarstvom. Kyi'v, 2009. 24 s.
10. Goncharenko O. Konstytucijni zasady samoreguljuvannja gospodars'koi' dijalnosti. Zovnishnja torgivlja: ekonomika, finansy, pravo. 2016. № 1(84). S. 28–36.
11. Goncharenko O. M. Mizhnarodnyj komercijnyj arbitrazh. Nizhyn : Vyd-vo NDU im. M. Gogolja, 2014. 203 s.
12. Bordjug B., Maljugina K., Tatarevs'kyj O. Analiz reguljatornogo vplyvu. 2007. 90 s. URL : <http://policy-analysis.org/wp-content/uploads/2014/10>.
13. Proekt Rekomendacii ob instrumentah samoregulirovanija v oblasti jelektron-noj torgovli (kodeksah povedenija). Sed'maja sessija, 26–29 marta 2001 g. URL : http://www.unece.org/fileadmin/DAM/cefact/recommendations/rec32/rec32_01cf14r.pdf.
14. Deklaracii' pro svobodu komunikacij v Internet vid 28 travnja 2003 r. : zatv. Komitetom ministriv Rady Jevropy na 840-mu zasidanni zastupnykiv ministriv (Strasburg). URL : <http://medialaw.org.ua/library/deklaratsiya-pro-svobodu-komunikatsij-v-internet>.
15. Interinstitutional agreement on better law-making (2003/C 321/01). URL : www.legislationline.org/.../EU%20Interinstitutional%20Agre.
16. O voprosah samoregulirovanija virtual'nogo sodержanija (samoregulirovanie i ohrana pol'zovatelej ot protivopravnogo ili prichinjajushhego vred sodержaniju novyh informacionnyh i kommunikacionnyh uslug) : Rekomendacija № R(2001)8 Komiteta ministrov Soveta Evropy gosudarstvam-chlenam : prinjata 5 sentjabrja 2001 g. na 762-m zasidanii Predstavitelej ministrov. URL : base.consultant.ru/cons/cgi/online.cgi?req=doc;base=INT;n=32414.
17. Rukovodstvo EASA po sozdaniju organizacii samoregulirovanija. Prakticheskie rekomendacii po sozdaniju i razvitiju sistemy samoregulirovanija reklamy. Evrop. izd. 2008 g. URL : [http://easa-alliance.org/sites/default/files/Guide%20to%20Setting%20Up%20an%20SRO%20\(2008\)%20-%20Russian%20version.pdf](http://easa-alliance.org/sites/default/files/Guide%20to%20Setting%20Up%20an%20SRO%20(2008)%20-%20Russian%20version.pdf).
18. Pro zapobigannja vykorystannju finansovoi' systemy dlja vidmyvannja groshej ta finansuvannja teroryzmu, shho vnosyt' zminy do Reglamentu (JeS) № 648/2012 Jevropejs'kogo Parlamentu ta Rady i prypynjaje diju Dyrektyvy 2005/60/JeS Jevropejs'kogo Parlamentu ta Rady i Dyrektyvy Komisii' 2006/70/JeS: Dyrektyva 2015/849 Jevropejs'kogo parlamentu ta Rady vid 20 travnja 2015 r. URL : [www.sdfm.gov.ua/.../DIRECTIVE%20\(EU\)%202015_UA.ht](http://www.sdfm.gov.ua/.../DIRECTIVE%20(EU)%202015_UA.ht).
19. COUNCIL DIRECTIVE 2011/70/EURATOM of 19 July 2011 establishing a Community framework for the responsible and safe management of spent fuel and radioactive waste. URL : eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2011:199:0048:0056:EN:PDF.